

Ustavni sud Bosne i Hercegovine u Velikom vijeću, u predmetu broj **AP 265/20**, rješavajući apelaciju **Republike Srpske i JU Osnovna škola "Sveti Sava" Kotor-Varoš**, na osnovu člana VI/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine, člana 57. stav (2) tačka b) i člana 59. st. (1) i (3) Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine-prečišćeni tekst («Službeni glasnik Bosne i Hercegovine» broj 94/14), u sastavu:

Mato Tadić, predsjednik

Miodrag Simović, potpredsjednik

Mirsad Ćeman, potpredsjednik

Valerija Galić, sutkinja

Seada Palavrić, sutkinja

Zlatko M. Knežević, sudija

na sjednici održanoj 8. septembra 2021. godine donio je

ODLUKU O DOPUSTIVOSTI I MERITUMU

Odbijaju se kao neosnovane apelacije **Republike Srpske i JU Osnovna škola "Sveti Sava" Kotor-Varoš** podnesene protiv Presude Vrhovnog suda Republike Srpske broj 73 0 P 018311 19 Rev 2 od 14. novembra 2019. godine.

Odluku objaviti u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine", "Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine", "Službenom glasniku Republike Srpske" i u „Službenom glasniku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“.

OBRAZLOŽENJE

I. Uvod

1. Republika Srpska (u daljnjem tekstu: prvoapelantica), koju zastupa Pravobranilaštvo Republike Srpske - sjedište zamjenika Banja Luka, podnijela je 17. januara 2020. godine apelaciju Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Ustavni sud) protiv Presude Vrhovnog suda Republike Srpske (u daljnjem tekstu: Vrhovni sud) broj 73 0 P 018311 19 Rev 2 od 14. novembra 2019. godine. Apelacija je registrirana pod brojem *AP 265/20*.
2. JU Osnovna škola "Sveti Sava" Kotor-Varoš (u daljnjem tekstu: drugoapelantica, zajedno: apelantice), koju zastupa zastupnica, direktorica Slađana Šubara, podnijela je 31. januara 2020. godine, također, apelaciju protiv Presude Vrhovnog suda broj 73 0 P 018311 19 Rev 2 od 14. novembra 2019. godine. Apelacija je registrirana pod brojem *AP 410/20*.

II. Postupak pred Ustavnim sudom

3. S obzirom na to da su Ustavnom sudu dostavljene dvije apelacije protiv istih presuda i sa istim činjeničnim i pravnim pitanjem, Ustavni sud je, u skladu sa članom 32. stav (1) Pravila Ustavnog suda, donio odluku o spajanju apelacija pod brojem *AP 265/20* i *AP 410/20* u kojima će se voditi jedan postupak i donijeti jedna odluka pod brojem *AP 265/20*.
4. Na osnovu člana 23. Pravila Ustavnog suda, od Vrhovnog suda i tužilaca A. A. i drugih (u daljnjem tekstu: tužioci) zatraženo je 3. juna 2021. godine da dostave odgovore na apelaciju.

5. Vrhovni sud je dostavio odgovor 8. juna 2021. godine, a tužioci 14. juna 2021. godine.

III. Činjenično stanje

6. Činjenice predmeta koje proizlaze iz navoda apelantica i dokumenata predočenih Ustavnom sudu mogu se sumirati na sljedeći način:

7. Tužioci su tužbom podnesenom protiv prvoapelantice i drugoapelantice tražili da sud utvrdi da im je, zbog neuvođenja nacionalne grupe predmeta i propuštanja da se zaposle nastavnici povratnici za te predmete (na način detaljno naveden u izreci prvostepene presude), onemogućeno i ugroženo priznavanje, uživanje i ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi prava i sloboda u oblasti obrazovanja, odnosno da im je prekršeno pravo na jednako postupanje. Tužioci su, također, tražili da se apelantima naloži da „solidarno izvrše radnje kojima će se ukloniti diskriminacija i njene posljedice“, kako je to detaljno precizirano tužbenim zahtjevom.

8. Osnovni sud u Kotor-Varoši (u daljnjem tekstu: Osnovni sud) je Presudom broj 73 0 P 018311 15 P3 od 14. decembra 2015. godine odbio tužbeni zahtjev u cijelosti. U obrazloženju te odluke Osnovni sud je, između ostalog, naveo da iz Privremenog sporazuma o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika (u daljnjem tekstu: Sporazum) proizlazi da su ministri obrazovanja Republike Srpske i FBiH potpisali taj sporazum i usaglasili se da će djeca učiti opće predmete na osnovu nastavnog plana i programa RS ako se nalaze, ili se oni i njihove porodice vrte u RS, odnosno na osnovu nastavnog plana i programa po kantonima ako se nalaze, ili se oni i njihove porodice vrte u FBiH. Dalje, usaglašeno je da će u pogledu nacionalne grupe predmeta (jezici i književnost, historija, geografija-priroda i društvo i vjeronauka, u daljnjem tekstu: nacionalna grupa predmeta) roditelji učenika imati pravo da biraju „entitetski ili kantonalni-županijski nastavni plan i program“, da će prioritet biti angažiranje nastavnika-povratnika da predaju nacionalnu grupu predmeta, kao i da će oba ministarstva preduzeti aktivnosti u vezi sa provođenjem Sporazuma. Dalje, sud je utvrdio da su ministri obrazovanja 13. novembra 2002. godine potpisali Plan provođenja Sporazuma (u daljnjem tekstu: Plan provođenja) u kojem je razrađen način njegovog provođenja „do trajnog rješavanja pitanja obrazovanja usklađivanjem i promjenom Zakona o obrazovanju“ sa ciljem „osiguranja primjene i zaštite prava i potreba djece povratnika, konstitutivnih naroda i manjina“.

9. Dalje, Osnovni sud je naveo da je utvrđeno da su se roditelji učenika Područne škole drugoapelantice 2012. i 2013. godine obratili nadležnim institucijama zahtjevom za zapošljavanje kadrova iz reda bošnjačkog naroda i uvođenje nacionalne grupe predmeta. Nakon što njihovim zahtjevima nije udovoljeno, predstavnici roditelja su obavijestili Ministarstvo da će djeca bojkotirati

nastavu u Područnoj školi drugoapelantice. Osnovni sud je utvrdio da je nesporno među strankama da u Područnu školu drugoapelantice nije uvedena nacionalna grupa predmeta za učenike bošnjačke nacionalnosti, što je potvrđeno i iskazima saslušanih svjedoka. Sud je, također, utvrdio iz provedenih dokaza da je kod drugoapelantice „zaposleno sedmero Bošnjaka“, kao i da je 2015. godine bio raspisan konkurs za popunu upražnjenih radnih mjesta „za nastavnika jezika bošnjačkog naroda, historije, geografije i predmeta Moja okolina“ za Područnu školu drugoapelantice, ali da je „dio konkursa poništen“. Osnovni sud je, dalje, iznio propise i standarde koji se tiču obaveze tužilaca da učine vjerovatnim da postoji diskriminacija nakon čega se teret dokaza da diskriminacije nije bilo prenosi na apelante. Da bi se teret dokaza prebacio na apelante u konkretnom slučaju, kako je Osnovni sud naveo, tužioci su morali „dokazati da su na osnovu svoje etničke i jezičke pripadnosti drugačije tretirani od drugih osoba u sličnoj situaciji“. S tim u vezi, Osnovni sud je interpretirao Sporazum i uzeo u obzir činjenicu da je nakon njegovog potpisivanja donesen Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: Okvirni zakon). Članom 45. tog zakona propisano je uspostavljanje i primjena „zajedničke jezgre nastavnih planova i programa“ u svim javnim i privatnim školama u BiH. Osim toga, sud je naveo da je prvoapelantica donijela novi Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju (u daljnjem tekstu: Zakon o obrazovanju) kojim je propisano da se nastava u osnovnom obrazovanju izvodi na službenim jezicima konstitutivnih naroda uz korišćenje oba pisma, te da se u nastavi „ne može koristiti udžbenik čiji je sadržaj protivan Ustavu Republike Srpske i Ustavu Bosne i Hercegovine“. Dalje, Osnovni sud je naveo da je drugoapelantica „s ciljem dokazivanja prava na upotrebu svog jezika u nastavi izvela dokaz čitanjem kontrolnih radova učenika tužene škole iz kojih se primjećuje da su oni pisani na oba pisma [...] prema izboru učenika“, kao i da su „predočeni drugi školski sadržaji iz kojih je vidljivo da su u školi u upotrebi oba pisma“.

10. Osnovni sud je naveo i da je imao u vidu i činjenicu da je Ustavni sud BiH Odlukom broj U 26/13 od 26. marta 2015. godine ocijenio da je Zakon o obrazovanju „nediskriminatoran“, pa je citirao dio navedene odluke u kojem je Ustavni sud naveo kako „[...] i sam Sporazum određuje obavezu za entitetska ministarstva obrazovanja da pronađu trajnija rješenja za pitanje obrazovanja povratnika i zadovoljavanje posebnih potreba i prava svih konstitutivnih naroda, a što je zahtijevalo usvajanje novih zakona u oblasti obrazovanja, novih planova i programa, opće poštivanje ljudskih prava učenika, roditelja i nastavnika i sl.“. Na osnovu toga Osnovni sud je zaključio da je primjena Sporazuma „neophodna samo pod uvjetom da se utvrdi da je način na koji se navedeni zakon provodi diskriminatoran, odnosno da ne omogućuje maloljetnim [apelantima] pravo na obrazovanje bez diskriminacije“. Stoga je taj sud zaključio da tužioci nisu uspjeli provedenim dokazima dokazati

sa stepenom vjerovatnosti da je način na koji se Zakon o obrazovanju provodi u Područnoj školi drugoapelantice diskriminatoran. U vezi s tim, Osnovni sud je naveo da su tužioci izveli više dokaza sa ciljem utvrđivanja činjenice da Sporazum nije primijenjen u Područnoj školi drugoapelantice putem uvođenja nacionalne grupe predmeta, a da je „u pojedinim školama u Republici Srpskoj uvedena nacionalna grupa predmeta“. Međutim, kako je taj sud dalje naveo, izvođenjem tih dokaza – da nacionalna grupa predmeta nije uvedena kod drugoapelantice „ne čini vjerovatnim da je način provođenja zakona u tuženoj osnovnoj školi diskriminatoran“.

11. Dalje, Osnovni sud je naveo da su tužioci morali učiniti vjerovatnim da je prema njima drugačije postupano bez razumnog i objektivnog opravdanja u odnosu na odgovarajući komparator, a to bi bila osoba ili grupa osoba u analognoj situaciji „od koje se navodne žrtve diskriminacije razlikuju po karakteristikama koja predstavlja osnovu diskriminacije“. Stoga je Osnovni sud smatrao da bi relevantan komparator bila „djeca koja nisu Bošnjaci, koja nastavu pohađaju u tuženoj osnovnoj školi“, a da bi uspješno prebacili teret dokazivanja na tuženu stranu, apelanti su morali dokazati sa stepenom vjerovatnosti „da se nastava u tuženoj osnovnoj školi izvodi na način protivan Ustavu Bosne i Hercegovine [Okvirnom zakonu] i [Zakonu o obrazovanju]“, odnosno „da se nastava u tuženoj školi ne izvodi na sva tri jezika u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini, odnosno da su udžbenici koje [tužioci] moraju koristiti u nastavi napisani na samo jednom jeziku i samo jednim pismom, da nastavni plan i program koji su u primjeni u tuženoj osnovnoj školi sadrže takve udžbenike čiji je sadržaj neprihvatljiv ili uvredljiv za [tužioce] zbog njihovog etničkog porijekla“. Osnovni sud je, također, naveo da tužioci nisu sa stepenom vjerovatnosti dokazali da je sistem obrazovanja u RS „takve asimilacijske prirode da ne razvija svijest o nacionalnom, jezičkom i kulturnom identitetu [tužilaca]“. Osnovni sud je naveo i to da su tužioci „dokaznu građu usmjerili na dokazivanje činjenice da [Sporazum] nije implementiran u Osnovnoj školi Vrbanjci, a da nisu provodili dokaze kao npr. vještačenje odobrenih udžbenika, koji bi ukazivali na to da se nastava u tuženoj školi provodi na diskriminatoran način“.

12. Okružni sud u Banjoj Luci (u daljnjem tekstu: Okružni sud) je Presudom broj 73 0 P 018311 16 Gž 3 od 9. novembra 2016. godine odbio žalbu tužilaca protiv prvostepene presude prihvatajući kao pravilne zaključke i ocjene Osnovnog suda.

13. Vrhovni sud je Presudom broj 73 0 P 018311 17 Rev od 27. aprila 2017. godine odbio reviziju tužilaca protiv drugostepene presude. U obrazloženju Vrhovni sud je zaključio da su pravilne ocjene nižestepeni sudova, ali je dodao i da u postupku nije dokazivano „da su predmeti iz nacionalne grupe predmeta prema planu i programu [prvoapelantice] u odnosu na plan i program Zeničko-dobojskog kantona suštinski sadržajno različiti i da se njihovom usporedbom može izvući

zaključak da se prema [tužiocima] provodi diskriminacija“. Također, Vrhovni sud je istakao da je nesporno da su se roditelji tužilaca anketom izjasnili da žele da im djeca uče prema nastavnom planu i programu Zeničko-dobojskog kantona, ali da ta činjenica „sama po sebi, kao ni činjenica da rezultati ankete nisu implementirani ne znači postojanje diskriminacije“.

14. Protiv navedene presude tužioci su podnijeli apelaciju Ustavnom sudu. Ustavni sud je Odlukom broj *AP 3174/17* (vidi Odluku Ustavnog suda broj *AP 3174/17* od 19. septembra 2019. godine, dostupnu na web-stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba) djelimično usvojio apelaciju tužilaca, utvrdio kršenje prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljnjem tekstu: Evropska konvencija) u odnosu na pravo na obrazloženu odluku, ukinuo Presudu Vrhovnog suda broj 73 0 P 018311 17 Rev od 27. aprila 2017. godine i predmet vratio Vrhovnom sudu na ponovni postupak. U obrazloženju navedene odluke Ustavni sud je, između ostalog, naveo: „Ustavni sud zapaža da su apelanti istakli, a tuženi potvrdili da kod tužene nije uvedena nacionalna grupa predmeta, da u školi nemaju bosanski jezik, već da svi učenici izučavaju srpski jezik. Osim toga, iz postavljenih zahtjeva za uvođenje nacionalne grupe predmeta za učenike bošnjačke nacionalnosti, te iz tužbenih i apelacionih navoda proizlazi da apelanti smatraju da predmeti koji se izučavaju u okviru važećeg nastavnog plana i programa koji pripadaju tzv. nacionalnoj grupi predmeta nisu prilagođeni na način koji bi poštovao i njegovao njihov 'nacionalni, kulturni i vjerski identitet kao što je to osigurano djeci srpske nacionalnosti'. Stoga, iz obrazloženja osporenih presuda nije jasno zbog čega su sudovi zaključili da priznavanjem tuženih da nije uvedena nacionalna grupa predmeta i da sva djeca izučavaju srpski jezik apelanti nisu učinili vjerovatnim da su diskriminirani, odnosno zašto teret dokaza nije prebačen na tužene. U situaciji kada tužioci tvrde da važeći nastavni plan i program nisu u skladu sa standardima Zakona o obrazovanju i zajedničkim jezgrama nastavnih planova i programa, kako to zahtijeva Okvirni zakon, na tuženoj je teret dokazivanja da taj nastavni plan i program ispunjavaju te standarde, a ne obrnuto, kako to sudovi utvrđuju. Dakle, iz obrazloženja odluka nije jasno na osnovu kojih dokaza su sudovi zaključili da su nastavni plan i program prilagođeni i za učenike bošnjačke nacionalnosti kada tužena o tome nije predlagala i izvodila dokaze. Pri tome Ustavni sud smatra da obrazloženje da apelanti i nastavnici bošnjačke nacionalnosti nisu onemogućeni da koriste vlastiti jezik u nastavi i da mogu pisati na oba pisma ne može u konkretnom slučaju zadovoljiti standarde 'obrazložene presude' iz člana 6. stav 1. Naime, konkretni slučaj se tiče donošenja i primjene nastavnih planova i programa koji su, prema odredbi člana 33. Zakona o obrazovanju, morali biti u skladu sa 'zajedničkim jezgrama nastavnih planova i programa iz čl. 42. i 43. Okvirnog zakona'. Budući da su apelanti dokazali da nije uvedena

nacionalna grupa predmeta, te da postavljanjem zahtjeva za uvođenje te grupe predmeta implicitno smatraju da nastavni plan i program koji se koriste ne zadovoljavaju njihove potrebe u smislu poštivanja i njegovanja njihove tradicije i kulture, na tuženu je prebačen teret dokazivanja da to nije tako. Drugim riječima, da bi se tužene uspješno odbranile od navoda da diskriminiraju apelante, moraju sa sigurnošću dokazati da nastavni planovi i programi ispunjavaju sve one visoke standarde i principe koje sadrže Zakon o obrazovanju i Okvirni zakon. U vezi s tim, Ustavni sud naglašava da je Zakonom o zabrani diskriminacije propisano da, kada tužilac 'na osnovu njemu dostupnih dokaza učini vjerovatnim' da je diskriminiran, tuženi je taj koji mora sa sigurnošću dokazati da to nije tako. To je procesno pravilo čije kršenje vodi i kršenju prava na pravično suđenje“ (vidi, *mutatis mutandis*, Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP 1093/07 od 25. septembra 2009. godine, objavljena u „Službenom glasniku BiH“ broj 23/10, tačka 29).

15. Također, Ustavni sud smatra da su sudovi proizvoljno zaključili da Sporazum i Sporazum o zajedničkoj jezgri „nemaju nikakvu ulogu“ u ispitivanju tužbenog zahtjeva u konkretnom slučaju. Naime, kako je to već rečeno, upravo je Ustavni sud u navedenoj Odluci broj U 26/13 naglasio „da su opći principi u oblasti osnovnog i srednjeg obrazovanja jasno utvrđeni Okvirnim zakonom, Sporazumom o zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa i spornim zakonima“ (naglasak dodan), te da su izvršni organi dužni da „sve te standarde i principe poštuju“ prilikom izrade i donošenja nastavnih planova i programa. U konkretnom slučaju sudovi nisu ispitali, pa stoga ni obrazložili da li su ti principi poštovani pri donošenju nastavnih planova i programa. Osim toga, Ustavni sud zapaža da sudovi nisu razmotrili ni pitanje eventualne indirektno diskriminacije koja postoji kada naizgled neutralna norma, kriterij ili praksa ima diskriminirajuće efekte na lica koja pripadaju nekoj grupi koja ima zaštićene karakteristike, u ovom slučaju etničku pripadnost. U slučajevima indirektno diskriminacije, dakle, ne radi se o različitom tretmanu u odnosu na druge u istoj ili sličnoj situaciji, već o jednakom tretmanu onih koji bi morali, zbog neke svoje zaštićene karakteristike, biti drugačije tretirani kako ne bi bili dovedeni u nepovoljan položaj, a ta vrsta diskriminacije otklanja se „razumnim mjerama prilagođavanja“ (vidi, Evropski sud, *D.H. i drugi protiv Češke*, presuda od 13. novembra 2007. godine, aplikacija broj 57325/00, i *Oršuš i drugi protiv Hrvatske*, presuda od 16. marta 2010. godine, aplikacija broj 15766/03). U takvim slučajevima teret dokazivanja se prebacuje na tuženog uvijek kada „lice smatra da je snosilo posljedice diskriminacije zbog propuštanja razumnog prilagođavanja“, kako to propisuje član 15. stav 3. Zakona o zabrani diskriminacije. Sudovi nisu ništa naveli o tome zašto nisu ispitali eventualnu indirektnu diskriminaciju u konkretnom slučaju, odnosno da li su tužene dokazale da nisu propustile da prilikom donošenja nastavnih planova i programa primijene razumne mjere

prilagođavanja kako bi se izbjegla diskriminacija apelantata. Zbog navedenog, Ustavni sud je zaključio da je apelantima u tom predmetu, a tužiocima u konkretnom predmetu, prekršeno pravo iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije u odnosu na obrazloženu odluku, jer obrazloženja presuda redovnih sudova ne zadovoljavaju ni mjerilo dovoljnosti, ni mjerilo relevantnosti.

16. U postupku izvršenja navedene odluke Ustavnog suda Vrhovni sud je donio Presudu broj 73 0 P 018311 19 Rev 2 od 14. novembra 2019. godine koju apelantice osporavaju konkretnom apelacijom. Navedenom presudom Vrhovni sud je usvojio reviziju tužilaca i preinačio obje nižestepene presude tako što je utvrdio da su apelantice onemogućavanjem, ograničavanjem i isključivanjem uvođenja nacionalne grupe predmeta prema bosanskom nastavnom planu i programu Zeničko-dobojskog kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine (bosanski jezik i književnost, historija, geografija, priroda i društvo), kao i onemogućavanjem, ograničavanjem i isključivanjem zapošljavanja ili angažiranja nastavnika povratnika na ovim predmetima u odnosu na malodobne tužioce, kao i druge učenike bošnjačke nacionalnosti koji su upisani i koji pohađaju nastavu u Osnovnoj školi „Sveti Sava“ u Kotor-Varoši, propuštanjem da preduzmu radnje kojima bi se osiguralo uvođenje nacionalne grupe predmeta prema bosanskom nastavnom planu i programu Zeničko-dobojskog kantona u FBiH (bosanski jezik i književnost, historija, geografija, priroda i društvo) i zapošljavanje i angažiranje nastavnika povratnika na ovim predmetima u Osnovnoj školi „Sveti Sava“ u Kotor-Varoši, kao i onemogućavanjem i ugrožavanjem priznavanja, uživanja i ostvarivanja na ravnopravnoj osnovi prava i sloboda tužilaca u oblasti obrazovanja i prava tužilaca kao djece povrijedili pravo tužilaca na jednako postupanje, pa slijedeći to da se naloži apelanticama da solidarno izvrše radnje kojima će se ukloniti diskriminacija i njene posljedice i osigurati pravo tužilaca na jednako postupanje, na način što će se tužiocima uvesti nacionalna grupa predmeta prema bosanskom nastavnom planu i programu Zeničko-dobojskog kantona u FBiH (bosanski jezik i književnost, historija, geografija, priroda i društvo), te osigurati i provesti zapošljavanje ili angažiranje nastavnika povratnika na ovim predmetima, sve u Osnovnoj školi „Sveti Sava“ u Kotor-Varoši. U obrazloženju je, između ostalog, Vrhovni sud naveo citirane dijelove Odluke Ustavnog suda broj *AP 3174/17*, te istakao da su članom 12. Zakona o zabrani diskriminacije definirane vrste tužbi za zaštitu od diskriminacije kao tužbe za utvrđivanje diskriminacije (stav 1. tačka a), tužbe za zabranu ili otklanjanje diskriminacije (stav 1. tačka b) i tužbe za naknadu štete (stav 1. tačka c). Imajući u vidu tužbeni zahtjev tužilaca, Vrhovni sud smatra da su tužioci postavili tužbu za utvrđivanje diskriminacije koja sadrži i deklaratorni zahtjev i za otklanjanje diskriminacije, kao i kondemnatomi zahtjev. Dakle, prema obrazloženju Vrhovnog suda, zahtjev kod ove tužbe nije

ograničen samo na utvrđenje da je već došlo do povrede prava na jednako postupanje već i na utvrđenje da bi djelovanje (činjenje, propuštanje) apelanata moglo neposredno dovesti do diskriminacije, pa se traži otklanjanje radnje kojom se to vrši. Prema obrazloženju Vrhovnog suda, malodobni tužioci su upisani u područnu Osnovnu školu u Vrbanjcima, koja je u sastavu drugoapelantice. Tužioci su, kako je obrazloženo, prema odredbi člana 16. stav 1. Okvirnog zakona, obavezni da pohađaju osnovno obrazovanje a njihova aktivna legitimacija proizlazi iz činjenice da oni smatraju da su u sistemu osnovnog obrazovanja koje ostvaruju u Područnoj školi u Vrbanjcima neuvođenjem nacionalne grupe predmeta i neangažiranjem nastavnika povratnika kao predavača te grupe predmeta diskriminirani u odnosu na druge učenike bošnjačke nacionalnosti u školama u kojima je uvedena grupa nacionalnih predmeta i u odnosu na učenike srpske nacionalnosti koji nemaju ovaj problem. Obrazloženo je i da je prvostepeni sud prihvatio kao dokazano da je nacionalna grupa predmeta uvedena u Osnovnoj školi u Kozarcu, općina Prijedor, i Osnovnoj školi u Kamenici, općina Teslić.

17. S tim u vezi, Vrhovni sud je istakao da neposredna diskriminacija (član 3. stav 1. Zakona o zabrani diskriminacije) postoji ako se lice ili grupa lica, zbog njihovog ličnog svojstva u istoj ili sličnoj situaciji, bilo kojim aktom, radnjom ili propuštanjem stavlja, ili su stavljeni u nepovoljniji položaj, ili bi mogli biti stavljeni u nepovoljniji položaj. Prvi uvjet za utvrđenje neposredne diskriminacije je dokaz o nepovoljnom položaju koji se može uporediti sa postupanjem prema drugoj osobi u sličnoj situaciji. Kako je obrazloženo, obaveza osobe koja se poziva na ovaj vid diskriminacije jeste da uvjeri sud da postoje osobe sa kojima se povoljnije postupilo, ili bi se povoljnije postupilo, a da je pri tome jedina razlika između njih pravno zaštićena osnova. Vrhovni sud je obrazložio da, s druge strane, indirektna diskriminacija (član 3. stav 2. Zakona o zabrani diskriminacije) postoji kada naizgled neutralna norma, kriterij ili praksa imaju diskriminirajuće efekte na lica koja pripadaju nekoj grupi koja ima zaštićene karakteristike, a u konkretnom slučaju to je etnička pripadnost. Kada je u pitanju indirektna diskriminacija, ne radi se o različitom tretmanu u odnosu na druge u istoj ili sličnoj situaciji, već o jednakom tretmanu onih koji bi morali, zbog neke svoje zaštićene karakteristike, biti drugačije tretirani kako ne bi bili dovedeni u nepovoljan položaj. Diskriminacija koja se odvija na navedeni način otklanja se „razumnim mjerama prilagođavanja“.
18. Vrhovni sud je obrazložio da se članom 15. stav 1. istog zakona pri direktnoj diskriminaciji propisuje da, kada lice ili grupa lica u svim postupcima predviđenim ovim zakonom, na osnovu dokaza kojima raspolažu, učine vjerovatnim da je došlo do diskriminacije, teret dokazivanja da nije došlo do diskriminacije leži na suprotnoj strani (konkretno apelanticama), dok se pri indirektnoj diskriminaciji (stav 3) propisuje da, kada lice smatra da je snosilo posljedice diskriminacije zbog

propuštanja razumnog prilagođavanja, teret dokazivanja leži na protivnoj strani, što konkretno znači da su apelantice dužne dokazati da nisu propustile da prilikom donošenja nastavnih planova i programa primijene razumne mjere prilagođavanja kako bi se izbjegla diskriminacija tužilaca.

19. Vrhovni sud je istakao da je Sporazum potpisan 5. marta 2002. godine između nadležnih entitetskih ministarstava obrazovanja radi zadovoljavanja posebnih potreba i prava djece povratnika i, kako to sam naziv upućuje, predviđen je kao „privremeno rješenje”, jer se opravdano očekivalo da će entitetska zakonodavna tijela donijeti zakone iz oblasti obrazovanja koji će biti usaglašeni sa najvišim evropskim standardima o zaštiti ljudskih prava, kao i da je Sporazum potpisan u vrijeme kada u oblasti obrazovanja nije bilo propisa koji bi roditeljima i djeci garantirali obrazovanje u skladu sa njihovim vjerskim i filozofskim uvjerenjima. Kako je obrazloženo, nadležna entitetska ministarstva su, postupajući u skladu sa tačkom 4. Sporazuma, 13. novembra 2002. godine sačinila i potpisala Plan provođenja Sporazuma u kojem su u Odjeljku III – Nacionalna grupa predmeta propisali da će sve škole organizirati nastavu iz nacionalne grupe predmeta pod uvjetom da roditelji i učenici izaberu da se nacionalna grupa predmeta izučava na osnovu plana i programa koji su drugačiji od onih koji se trenutno izučavaju. U školama u kojima ima 18 učenika ili više učenika u razredu škole će organizirati redovnu nastavu za ovu grupu predmeta, a tamo gdje je broj učenika manji od 18 škole će organizirati nastavu prema odluci nadležnog ministarstva, dok su, u skladu sa odredbom VII Plana provođenja Sporazuma, ta ministarstva trebala izraditi smjernice i upute do 10. decembra 2002. godine, što se nije desilo.
20. Vrhovni sud je istakao da je nesporna činjenica da je nakon potpisivanja Sporazuma i Sporazuma o zajedničkom jezgru nastavnih planova i programa prvoapelantica donijela Zakon o obrazovanju koji je bio predmet ocjene Ustavnog sud i u vezi s kojim je Ustavni sud odbio zahtjev Odlukom broj U 26/13 od 26. marta 2015. godine, jer je utvrdio da Zakon nije diskriminatorski. Istaknuto je i da je u Odluci broj AP 3174/17 navedeno da je u Odluci broj U 26/13 Ustavni sud iskazao stav: „Dakle, sporni zakoni, prema mišljenju Ustavnog suda, sadrže veoma visoke standarde i principe kojima se omogućava jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti u obrazovanju i odgoju bez diskriminacije prema bilo kom osnovu. Međutim, Ustavni sud primjećuje da sporni zakoni nemaju odredbe kojima je regulirano pitanje izučavanja tzv. nacionalne grupe predmeta, kao što je to predviđeno Privremenim sporazumom”, te da Ustavni sud ukazuje da bi zbog toga Zakon o obrazovanju bio neustavan samo ukoliko bi odredbe kojima je propisano da se ovlaštenje za izradu nastavnih planova i programa daje izvršnim organima vlasti bile neustavne (...), te da je mišljenje Ustavnog suda da „izrada nastavnih planova i programa ne može biti zakonska materija koju bi detaljno trebalo da uredi zakonodavac, već je to materija koju sa stanovišta struke uređuje nadležno

ministarstvo obrazovanja u saradnji sa stručnim organima, naravno poštujući utvrđene zakonske principe", a krajnji zaključak da „davanje ovlaštenja za izradu nastavnih planova i programa organima izvršne vlasti i stručnim organima samo po sebi spornim zakonima ne oduzima karakter kvaliteta zakona u smislu njegovog autonomnog značenja prema standardima iz prakse Evropske konvencije".

21. Vrhovni sud je obrazložio da, imajući u vidu sve navedene činjenice koje su utvrdili nižestepeni sudovi i koje je potvrdio Ustavni sud, te polazeći od pravila tereta dokazivanja iz člana 15. Zakona o zabrani diskriminacije, ocjenjuje da su tužioci učinili vjerovatnim da je došlo do diskriminacije neuvođenjem nacionalne grupe predmeta i da apelantice drugačije nisu ni tvrdile, ni dokazivale uz prioritet zapošljavanja nastavnika povratnika da predaju nacionalnu grupu predmeta, a time i do povrede člana 14. Evropske konvencije u vezi sa pravom na obrazovanje (član II/3.l) Ustava Bosne i Hercegovine), odnosno povrede člana 1. Protokola broj 12 uz Evropsku konvenciju (zabrana diskriminacije), što njihov tužbeni zahtjev čini osnovanim. Nesporne činjenice da su kod drugoapelantice - Područna škola u Vrbanjcima u upotrebi oba pisma, da se ne radi o jeziku koji je nerazumljiv i u bitnom smislu drugačiji od jezika tužilaca, da su nastavnici obje nacionalnosti (srpske i bošnjačke) u školi, imajući u vidu naglašene stavove Ustavnog suda u vezi sa obimom primjene Sporazuma, prema zaključku Vrhovnog suda, ne mogu dovesti do drugačije odluke. Vrhovni sud je zaključio da je, polazeći od stavova i zaključaka Ustavnog suda navedenih u Odluci broj *AP 3174/17*, te odredbe člana 62. tačka 4. Pravila Ustavnog suda kojom je propisano da je sud, odnosno organ čija je odluka ukinuta dužan da donese novu odluku, pri čemu je obavezan da poštuje pravno shvatanje Ustavnog suda o povredi prava i osnovnih sloboda utvrđenih Ustavom podnosioca apelacije, odlučeno je kao u izreci ove presude.

IV. Apelacija

a) Navodi iz apelacije

22. Apelantice smatraju da im je osporenom presudom Vrhovnog suda prekršeno pravo na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije, pravo na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, te pravo iz člana 14. Evropske konvencije. Kršenje navedenih prava apelantice vide u proizvoljnoj primjeni prava. Smatraju da je Vrhovni sud u svemu postupio suprotno odlukama Ustavnog suda br. *AP 3174/17* i *U 26/13*. Navode da je osporena presuda Vrhovnog suda neprovodiva, jer bi zapošljavanjem nastavnika samo određene nacionalnosti kod drugoapelantice došlo do diskriminacije ostalih prijavljenih kandidata, te da su nastavnici bošnjačke

nacionalnosti koji su bili zaposleni kod drugoapelantice prije rata, dakle, skoro prije 30 godina, već u penziji i ne mogu biti ponovno zaposleni. Navode i da je Sporazum neprovodiv, jer je bio samo privremenog karaktera, a da je donesen Zakon o obrazovanju za koji je Ustavni sud utvrdio da nije neustavan. Smatraju da je obrazloženje osporene presude Vrhovnog suda kontradiktorno, jer se navodi odluka Ustavnog suda kojom je utvrđena ustavnost navedenog zakona, a onda se Vrhovni sud poziva na Sporazum i traži od apelantica da postupe protivno ustavima i zakonima. Navode i da je sam Vrhovni sud, iako nema nadležnosti za to, utvrdio da su kod drugoapelantice zaposleni i nastavnici bošnjačke nacionalnosti i da se nastava izvodi na oba pisma i jezika, ali da je taj sud, ipak, utvrdio da postoji diskriminacija lica bošnjačke nacionalnosti. Također, navode da se suprotno postupanje Vrhovnog suda u odnosu na Odluku Ustavnog suda broj *AP 3174/17* ogleda i u tome što Ustavni sud u navedenoj odluci nije ni utvrdio postojanje diskriminacije, već samo kršenje prava na obrazloženu odluku. Navode i da zakonima RS nije predviđeno uvođenje nacionalne grupe predmeta, a posebno ističu da ni u zakonu, niti u ustavima ne postoji bosanski jezik, niti bosanski nastavni plan ili program, niti plan ili program Zeničko-dobojskog kantona. Smatraju da je tužbeni zahtjev postavljen tako da otvara pitanje da li se radi o manipulaciji tužilaca, jer traže isključivo provođenje plana Zeničko-dobojskog kantona, ili se radi o njihovoj stvarnoj potrebi za obrazovanjem prema tom planu iako je prvoapelantica svima osigurala obrazovanje prema istim uvjetima. Navode i da tužioci nisu proveli kao dokaz navedeni nastavni plan a kako bi se utvrdilo da li je on zaista različit od plana prema kojem se djeca obrazuju kod prvoapelantice. Drugoapelantica navodi i da je Vrhovni sud utvrdio da se u njenoj područnoj školi nalazi 52,78% učenika bošnjačke nacionalnosti, ali da je pri tome taj sud postupio proizvoljno, jer se broj i procent učenika ne mogu posmatrati u odnosu na područnu školu, jer ona nije samostalna, već isključivo u odnosu na ukupan broj učenika kod drugoapelantice. Navode i da je većina tužilaca u višim razredima u kojim se više ne izučavaju predmeti iz nižih razreda, te da odjeljenja kod drugoapelantice ne broje 18, već manje učenika zbog čega i nije obavezna da organizira nastavu na traženi način. Navode i da je Vrhovni sud zanemario odredbe Zakona o raseljenim licima prema kojem se status povratnika može imati samo šest mjeseci, te da se na raspisane konkurse kod drugotužene nije javilo niti jedno lice koje ispunjava takav kriterij. Navode i da je pred sudovima i u FBiH i RS, kao i pred Ustavnim sudom pokrenut niz tužbi, inicijativa i predmeta u vezi sa navodnom diskriminacijom u izučavanju jezika i da su svi takvi zahtjevi odbijeni, jer je utvrđeno da nema takve diskriminacije u RS.

b) Odgovor na apelaciju

23. Vrhovni sud je naveo da nije bilo kršenja prava na koja se apelantice pozivaju, te da se pri donošenju svoje odluke u kojoj je dao jasne i argumentirane razloge za njeno donošenje Vrhovni sud u svemu držao stava Ustavnog suda iz Odluke broj AP 3174/17.

24. Tužiocima su naveli da nije bilo kršenja prava na koja se apelantice pozivaju, te da su u toku postupka pred redovnim sudovima provedeni dokazi iz kojih jasno proizlazi opravdanost njihovog tužbenog zahtjeva. Navode da ništa iz Plana provođenja Sporazuma nije realizirano iako su roditelji učenika/tužilaca popunili anketu i izjasnili se da žele da djeca pohađaju nastavu po planu Zeničko-dobojskog kantona. Navedeno je i da je simptomatično što se jezik srpskog naroda naziva srpskim, a jezik bošnjačkog naroda se ne naziva bosanskim, ali da bošnjačka djeca bez obzira na to imaju pravo da se školuju i pri tome izučavaju predmete iz nacionalne grupe.

V. Relevantni propisi

25. **Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini** („Službeni glasnik BiH“ broj 18/03) u relevantnom dijelu glasi:

I - OPĆE ODREDBE

Član 1. st. (1), (3) i (4)

Ovim zakonom uređuju se principi predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja, obrazovanja odraslih i osnivanja i funkcioniranja institucija za pružanje usluga u obrazovanju u Bosni i Hercegovini, [...]

Organi vlasti nadležni za organiziranje obrazovnog sistema u Brčko Distriktu BiH, Republici Srpskoj, Federaciji BiH i kantonima, u skladu sa ustavom (u daljem tekstu: nadležne obrazovne vlasti), ustanove koje se prema važećim zakonima u Bosni i Hercegovini registrišu za pružanje usluga u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i obrazovanja odraslih (u daljem tekstu: škole), i druge stručne institucije u oblasti obrazovanja, obavezni su primjenjivati i poštivati principe i norme utvrđene ovim zakonom i osigurati obrazovanje pod jednakim uslovima za sve učenike.

Principi i standardi utvrđeni ovim zakonom i na osnovu ovog zakona ne mogu se smanjivati.

1. Svrha obrazovanja

Član 2.

Svrha obrazovanja je da, kroz optimalni intelektualni, fizički, moralni i društveni razvoj pojedinca, u skladu s njegovim mogućnostima i sposobnostima, doprinese stvaranju društva zasnovanog na vladavini zakona i poštivanju ljudskih prava, te doprinese njegovom ekonomskom razvoju koji će osigurati najbolji životni standard za sve građane.

2. Opći ciljevi obrazovanja

Član 3. stav (1) i stav (2) tač. c), d) i e)

Opći ciljevi obrazovanja proizlaze iz općeprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti demokratskog društva, te vlastitih vrijednosnih sistema zasnovanih na specifičnostima nacionalne, historijske, kulturne i vjerske tradicije naroda i nacionalnih manjina koje žive u Bosni i Hercegovini.

Opći ciljevi obrazovanja su:

c) promocija poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, i priprema svake osobe za život u društvu koje poštuje principe demokratije i vladavine zakona;

d) razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji, na način primjeren civilizacijskim tekovinama, upoznajući i uvažavajući druge i drugačije, poštujući različitosti i njegujući međusobno razumijevanje, toleranciju i solidarnost među svim ljudima, narodima i zajednicama u Bosni i Hercegovini i svijetu;

e) osiguranje jednakih mogućnosti za obrazovanje i mogućnost izbora na svim nivoima obrazovanja, bez obzira na spol, rasu, nacionalnu pripadnost, socijalno i kulturno porijeklo i status, porodični status, vjeroispovijest, psihofizičke i druge lične osobine;

(...)

II - NAČELA U OBRAZOVANJU

1. Pravo djeteta na obrazovanje

Član 4. stav (1)

Svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem obrazovanju, bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi.

3. Unapređenje poštivanja ljudskih prava

Član 6.

Škola ima odgovornost da, u vlastitoj i u sredini u kojoj djeluje, doprinese stvaranju takve kulture koja poštuje ljudska prava i osnovne slobode svih građana, kako je to utemeljeno Ustavom i ostalim međunarodnim dokumentima iz oblasti ljudskih prava koje je potpisala Bosna i Hercegovina.

Član 7.

Jezici konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine upotrebljavat će se u svim školama, u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine.

Svi učenici će u školama izučavati pisma koja su u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini.

Član 9.

Škola će unapređivati i štiti vjerske slobode, toleranciju i kulturu dijaloga.

Imajući na umu različitost ubjeđenja/vjerovanja u BiH, učenici će pohađati časove vjeronauke samo ako su u skladu s njihovim ubjeđenjem ili ubjeđenjima njihovih roditelja.

Škola ne može preduzimati bilo kakve mjere i aktivnosti kojima bi se ograničavala sloboda izražavanja sopstvenih i upoznavanja drugih i drugačijih vjerskih uvjerenja.

Učenici koji ne žele pohađati vjeronauku neće ni na koji način biti dovedeni u nepovoljan položaj u odnosu na druge učenike.

Član 10.

U nastavnim i drugim aktivnostima u školi se ne mogu upotrebljavati ili izlagati didaktički i drugi materijali, niti davati izjave od strane nastavnika i drugog školskog osoblja, koji bi se opravdano mogli smatrati uvredljivim za jezik, kulturu i religiju učenika koji pripadaju bilo kojoj nacionalnoj, etničkoj grupi ili religiji.

U nadležnosti je entitetskih, kantonalnih i obrazovnih vlasti Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine osnivanje organa koji će vršiti nadgledanje u vezi s povredama koje mogu nastati u školama kršenjem principa navedenog u prethodnom stavu.

Organi i tijela iz stava 2. ovog člana donose obavezujuće odluke i preporuke. Sastav, način rada i druga pitanja od značaja za rad ovih tijela uređuju se aktom o njihovom osnivanju.

IV - PRAVA I OBAVEZE RODITELJA

[...]

Član 23.

Roditelji imaju pravo i obavezu starati se o obrazovanju svoje djece.

Pravo je roditelja da, u skladu s njihovim uvjerenjima o tome šta je u najboljem interesu njihove djece, koliko je to dostupno, odaberu vrstu obrazovanja koju će njihova djeca sticati, pod uslovom da je takvim izborom ostvareno pravo djeteta na odgovarajuće obrazovanje.

VI - ULOGA I OBAVEZE ŠKOLE

Član 34.

U školi se podučavaju učenici i redovno se prati i vrši procjena njihovog obrazovnog napretka, kako bi se osiguralo potrebno obrazovanje koje odgovara njihovim potrebama i mogućnostima.

Škola svoju ulogu i obaveze ostvaruje u okruženju koje razvija motivaciju za sticanje znanja, koje poštuje i podržava individualnost svakog učenika, kao i njegov kulturni i nacionalni identitet, jezik i vjeroispovijest, koje je sigurno i u kojem ne postoji bilo kakav oblik zastrašivanja, zlostavljanja, fizičkog kažnjavanja, vrijeđanja, ponižavanja ili degradiranja ili štete po zdravlje, uključujući i štetu izazvanu pušenjem ili upotrebom drugih opojnih i zakonom zabranjenih sredstava.

Član 35. stav (1)

Škola ne smije vršiti diskriminaciju u pristupu djece obrazovanju ili njihovom učešću u obrazovnom procesu, na osnovu rase, boje, spola, jezika, religije, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, na osnovu toga što su djeca s posebnim potrebama, ili na bilo kojoj drugoj osnovi.

VIII - STANDARDI U OBRAZOVANJU

Član 42.

U svim javnim i privatnim školama u Bosni i Hercegovini uspostaviti će se i primjenjivati zajedničko jezgro nastavnih planova i programa.

Član 43.

Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa sastoji se od nastavnih planova i programa sa što je moguće širom zajedničkom jezgrom za sve predmete osnovnog i općeg srednjeg obrazovanja.

Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa izrađuje posebno ad hoc privremeno tijelo. Članove ovog tijela imenuju ministri obrazovanja entiteta, kantona i Brčko Distrikta BiH, a jednog člana imenuje ministar civilnih poslova.

Na prijedlog privremenog tijela iz prethodnog stava, sporazum o zajedničkom jezgru nastavnih planova i programa usvajaju i potpisuju ministri obrazovanja entiteta, ministri obrazovanja svih kantona iz Federacije Bosne i Hercegovine, te predstavnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Zajedničko jezgro nastavnih programa i planova će:

- a) osigurati da se kroz vaspitno-obrazovni proces razvija pozitivan odnos i osjećaj pripadnosti državi Bosni i Hercegovini;*
- b) garantirati i osigurati kvalitetno obrazovanje za svu djecu i dostizanje zadovoljavajućeg standarda znanja, vještina i sposobnosti;*
- c) osigurati dosljednost kvaliteta standarda obrazovanja u svim školama i na svim nivoima obrazovanja;*
- d) osigurati zadovoljavajuću usklađenost nastavnih planova i programa, kao i njihovu prilagodljivost, u skladu sa specifičnim potrebama škole i lokalne zajednice;*
- e) osigurati primjenu nastavnih planova i programa koji odgovaraju razvojnim potrebama djece na koju se odnose, te njihovom uzrastu i posebnim interesima sa akcentom na promociju zdravog načina života kao najvećeg interesa učenika, roditelja, nastavnog osoblja i društva;*
- f) osigurati slobodu kretanja i jednak pristup obrazovanju;*
- g) garantirati ekonomičnost i efikasnost u finansiranju i radu škole.*

Član 44. stav (1)

Velika većina pedagoških aktivnosti u školi sastojat će se od predmeta i nastavnih programa i planova predviđenih zajedničkim jezgrama nastavnih programa i planova.

XIII - PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE*Član 59. st. (3) i (4)*

Svi zakoni u entitetima, kantonima i Brčko Distriktu BiH, kao i drugi odgovarajući propisi iz oblasti obrazovanja uskladit će se s odredbama ovog zakona, najkasnije u roku od šest mjeseci po stupanju na snagu ovog zakona.

Kako bi se postigao odgovarajući kvalitet obrazovanja i standarda znanja, te njihove uporedivosti na domaćem i međunarodnom planu, nadležne obrazovne vlasti dužne su osigurati da se do početka 2003./2004. godine nastava u svim školama u Bosni i Hercegovini realizira na osnovu zajedničkih jezgara nastavnih

planova i programa kako je to utvrđeno ovim zakonom.

26. Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 74/08, 71/09 i 104/11)

U konkretnom slučaju primjenjuje se Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju ("Službeni glasnik Republike Srpske" br. 74/08, 71/09 i 104/11) koji je važio u vrijeme donošenja osporenih odluka, a koji u relevantnom dijelu glasi:

Član 9. st. (1) i (2)

(1) Svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti u osnovnom obrazovanju i vaspitanju bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

(2) Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uvjeta i prilika za svu djecu pri početku i nastavku osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

Član 11. st. (1) i (2)

(1) U osnovnom obrazovanju ne može se vršiti diskriminacija djece, nastavnika i ostalog osoblja škole na osnovu rase, pola, jezika, religije, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, na osnovu invalidnosti ili na bilo kom drugom osnovu.

(2) Škola ima odgovornost da u sredini u kojoj djeluje doprinese stvaranju kulture koja poštuje ljudska prava i osnovne slobode svih građana kako je to utemeljeno Ustavom i ostalim međunarodnim dokumentima iz oblasti ljudskih prava koje je potpisala Bosna i Hercegovina.

Član 12. st. (1), (3) i (4)

(1) Nastava u osnovnom obrazovanju i vaspitanju izvodi se na službenim jezicima konstituirajućih naroda, uz korištenje oba službena pisma, ćirilice i latinice.

(3) U školama se ne smije vršiti diskriminacija učenika pri prijemu, učešću u aktivnostima škole ili u bilo kojoj drugoj odluci u vezi sa tim učenikom, na osnovu toga što u školi, u usmenom i pisanom izražavanju koristi bilo koji od jezika konstituirajućih naroda.

(4) Jezik i kultura nacionalnih manjina u Republici Srpskoj poštovat će se i koristiti u školi u najvećoj mogućoj mjeri, a u skladu sa Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina i Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 2/05).

Član 13.

(1) U osnovnom obrazovanju će se štititi vjerske slobode, tolerancija i kultura dijaloga.

(2) Učenici će pohađati časove vjeronauka prema svom vjerskom opredjeljenju, ako je to u skladu sa njihovim ubjeđenjima i ubjeđenjima njihovih roditelja, staratelja ili usvojlaca (u daljem tekstu: roditelj).

(3) Učenici koji po zahtjevu roditelja ne žele pohađati vjeronauk neće biti dovedeni u nepovoljan položaj u odnosu na druge učenike.

Član 14.

U nastavnim i drugim aktivnostima u školi ne mogu se koristiti ili izučavati didaktički i drugi materijali uvredljivog sadržaja, a nastavnici i drugo školsko osoblje ne smiju davati izjave koje bi se opravdano mogle smatrati uvredljivim za jezik, kulturu i religiju učenika koji pripadaju bilo kojoj nacionalnoj, etničkoj ili religijskoj grupi.

*III. PLANOVI I PROGRAMI RADA**Član 33.*

(1) Nastavni plan i program po kojem se ostvaruje nastavni proces donosi ministar na prijedlog Republičkog pedagoškog zavoda, u skladu sa zajedničkim jezgrima nastavnih planova i programa iz čl. 42. i 43. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 18/03; u daljem tekstu: Okvirni zakon).

(2) Nastavni plan i program za predmet vjeronauk donosi ministar na prijedlog nadležnog organa odgovarajuće crkve ili vjerske zajednice.

27. Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“ br. 59/09 i 16/06)

Za potrebe ove odluke koristi se nezvanični prečišćeni tekst, sačinjen u Ustavnom sudu BiH, koji glasi:

*Član 3.**(Oblici diskriminacije)*

(1) Neposredna diskriminacija je svako različito postupanje po osnovama određenim članom 2. ovog zakona, odnosno svako djelovanje ili propuštanje djelovanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla biti dovedena u nepovoljniji položaj za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama.

(2) Posredna diskriminacija podrazumijeva svaku situaciju u kojoj, naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, ima ili bi imala učinak dovođenja nekog lica ili grupe lica u odnosu na osnove definirane u članu 2. stav (1) ovog zakona u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica.

Član 15. st. (1) i (3)**(Teret dokazivanja)**

(1) Kada lice ili grupa lica u svim postupcima predviđenim ovim zakonom, na osnovu njima raspoloživih dokaza, učine vjerovatnim da je došlo do diskriminacije, teret dokazivanja da nije došlo do diskriminacije leži na suprotnoj strani.

(3) U slučajevima kada lice smatra da je snosilo posljedice diskriminacije zbog propuštanja razumnog prilagođavanja, teret dokazivanja leži na protivnoj strani.

28. **Privremeni sporazum o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika** od 5. marta 2002. godine u relevantnom dijelu glasi:

Uzimajući u obzir sve veći broj porodica povratnika, njihovo ustavno pravo i pravo njihove djece na adekvatno obrazovanje, te imajući u vidu da se nedostatak adekvatnog obrazovanja često navodi kao jedna od osnovnih prepreka za povratak, ministri obrazovanja bh. entiteta uočavaju potrebu za zadovoljenjem posebnih potreba i prava djece povratnika u okviru sporazuma koji će ponuditi jednaka privremena rješenja za sve i garantirati prava svih konstitutivnih naroda. Ministri obrazovanja bh. entiteta usaglasili su se o sljedećem:

1. Sva djeca će učiti sve opće predmete na osnovu lokalnog plana i programa gdje god da se nalaze i gdje god da se oni i njihove porodice vrate (to znači plan i program RS u RS, te kantonalni planovi i programi u FBiH);

2. U vezi sa takozvanom „nacionalnom grupom“ predmeta (jezik i književnost, historija i geografija - „priroda i društvo“ u početnim razredima osnovne škole - te vjeronauka), roditelji će imati mogućnost da biraju između entitetskog, odnosno kantonalnog ili nastavnog plana i programa po vlastitom izboru. Prioritet će biti zapošljavanje/angažiranje nastavnika povratnika da predaju nacionalnu grupu predmeta. [...]

5. Oba entitetska ministarstva obrazovanja će se odmah angažirati kako bi pronašla trajnija rješenja za pitanja obrazovanja povratnika i zadovoljavanje posebnih potreba i prava svih konstitutivnih naroda, što će zahtijevati, naprimjer, usvajanje novih zakona u oblasti obrazovanja, izradu novih planova i programa, kao i udžbenika koji neće sadržavati nikakve sporne materijale, opće poštivanje ljudskih prava učenika/studenata, roditelja i nastavnika, te ponovno zapošljavanje nastavnika u školama u kojima su predavali prije rata. Ovaj sporazum će ostati na snazi dok se ne ispune navedeni uslovi.

(Za potrebe ove odluke koristi se tekst propisa kako je objavljen u službenim glasilima, jer nije objavljen na svim jezicima i pismima.)

29. **Sporazum o zajedničkom jezgru nastavnih planova i programa**, potpisan 4. juna 2003. godine („Službeni glasnik BiH“ broj 24/03), u relevantnom dijelu glasi:

I

Ministri obrazovanja entiteta i kantona i direktor Odjela za obrazovanje Brčko Distrikta usvajaju Sporazum o Zajedničkom jezgru nastavnih planova i programa.

II

Ovim se Sporazumom ministri obrazovanja entiteta i kantona i direktor Odjela za obrazovanje Brčko Distrikta obavezuju uključiti Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa u planove i programe koje oni donose, a koji se izučavaju u područjima pod njihovom nadležnošću.

III

Potpisnici ovoga Sporazuma obavezuju se da će osigurati da se od početka školske 2003./2004. godine u svim školama u Bosni i Hercegovini nastava izvodi na osnovu planova i programa u koje je uključeno Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa.

IV

Potpisnici se zalažu da će s provedbom postupiti u skladu s Planom za provedbu Zajedničkog jezgra nastavnih planova i programa, sačinjenim u skladu s Memorandumom o razumijevanju o Upravnom odboru za Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa i radnih predmetnih grupa, koji stoji u prilogu ovoga Sporazuma.

VI. Dopustivost

30. U skladu sa članom VI/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine, Ustavni sud, također, ima apelacionu nadležnost u pitanjima koja su sadržana u ovom ustavu kada ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini.

31. U skladu sa članom 18. stav (1) Pravila Ustavnog suda, Ustavni sud može razmatrati apelaciju samo ako su protiv presude, odnosno odluke koja se njome pobija, iscrpljeni svi djelotvorni pravni lijekovi mogući prema zakonu i ako se podnese u roku od 60 dana od dana kada je podnosilac apelacije primio odluku o posljednjem djelotvornom pravnom lijeku kojeg je koristio.

32. U konkretnom slučaju predmet osporavanja apelacijama je Presuda Vrhovnog suda broj 73 0 P 018311 19 Rev 2 od 14. novembra 2019. godine protiv koje nema drugih djelotvornih pravnih lijekova mogućih prema zakonu. Zatim, osporenu presudu prvoapelantica je primila 9. decembra 2019. godine, a apelacija broj AP 265/20 je podnesena 17. januara 2019. godine, a drugoapelantica je primila osporenu presudu 3. decembra 2019. godine, a apelacija broj AP 410/20 je podnesena 31. januara 2020. godine, tj. u roku od 60 dana, kako je propisano članom 18. stav (1) Pravila

Ustavnog suda. Konačno, apelacije ispunjavaju i uvjete iz člana 18. st. (3) i (4) Pravila Ustavnog suda, jer ne postoji neki formalni razlog zbog kojeg apelacije nisu dopustive, niti su očigledno (*prima facie*) neosnovane.

33. Imajući u vidu odredbe člana VI/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine, člana 18. st. (1), (3) i (4) Pravila Ustavnog suda, Ustavni sud je utvrdio da predmetne apelacije ispunjavaju uvjete u pogledu dopustivosti.

VII. Meritum

34. Apelantice pobijaju navedene presude, tvrdeći da im je prekršeno pravo na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije, pravo na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, te pravo iz člana 14. Evropske konvencije.

Pravo na pravično suđenje

35. Član II/3. Ustava Bosne i Hercegovine u relevantnom dijelu glasi:

Sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz stava

2. ovog člana, što uključuje:

[..]

e) Pravo na pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi sa krivičnim postupkom.

36. S obzirom na to da su apelantice organ javne vlasti, odnosno javna ustanova, Ustavni sud podsjeća da apelantice ne uživaju zaštitu prava zagarantiranih odredbama Evropske konvencije i njezinih protokola koji reguliraju odnos javne vlasti i pojedinaca i koji pružaju pojedincima zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u odnosu s javnom vlašću. Međutim, prema članu VI/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine, svako ko je bio stranka u određenom postupku i ko ima presudu bilo kojeg suda za koju smatra da su mu njome povrijeđena prava može podnijeti apelaciju Ustavnom sudu (vidi, Ustavni sud, Odluka broj *AP 39/03* od 27. februara 2004. godine, objavljena na www.ustavisud.ba, tač. 12-15). Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud je nakon toga apelacije državnih organa, odnosno nosilaca javne vlasti, odnosno javnih ustanova ispitivao, u pravilu, u vezi sa navodima o kršenju prava na pravičan postupak i prava na imovinu iz člana II/3.e) i k) Ustava Bosne i Hercegovine, budući da ostala prava iz Kataloga prava (član II/3. Ustava Bosne i Hercegovine), prema svojoj suštini, predstavljaju lična prava na koja se, u pravilu, ne mogu pozivati organi javne vlasti (vidi, Ustavni sud, Odluka broj *AP 3444/19* od 7. aprila 2021. godine, objavljena

- na www.ustavnisud.ba, tačka 28). Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud će ispitati apelacije u odnosu na ustavno pravo apelantica na pravično suđenje i pravo na imovinu iz člana II/3.e) i k) Ustava Bosne i Hercegovine (vidi, Ustavni sud, Odluka broj *AP 1207/07* od 10. juna 2009. godine, dostupna na www.ustavnisud.ba).
37. Ustavni sud zapaža da apelantice osporavaju presudu Vrhovnog suda, tvrdeći da je njome proizvoljno primijenjeno pravo, te da je obrazloženje presude kontradiktorno i konfuzno. S tim u vezi, Ustavni sud, prije svega, ukazuje da, prema praksi Evropskog suda i Ustavnog suda, zadatak tih sudova nije da preispituju zaključke redovnih sudova u pogledu činjeničnog stanja i primjene prava (vidi, Evropski sud, *Pronina protiv Rusije*, odluka o dopustivosti od 30. juna 2005. godine, aplikacija broj 65167/01). Naime, Ustavni sud nije nadležan supstituirati redovne sudove u procjeni činjenica i dokaza, već je, općenito, zadatak redovnih sudova da ocijene činjenice i dokaze koje su izveli (vidi, Evropski sud, *Thomas protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 10. juna 2005. godine, aplikacija broj 19354/02). Zadatak Ustavnog suda je da ispita da li su, eventualno, povrijeđena ili zanemarena ustavna prava (pravo na pravično suđenje, pravo na pristup sudu, pravo na djelotvoran pravni lijek i dr.), te da li je primjena zakona bila, eventualno, proizvoljna ili diskriminacijska.
38. Ustavni sud će se, dakle, izuzetno upustiti u ispitivanje načina na koji su nadležni sudovi utvrđivali činjenice i na tako utvrđene činjenice primijenili pozitivnopravne propise kada je očigledno da je u određenom postupku došlo do proizvoljnog postupanja redovnog suda kako u postupku utvrđivanja činjenica, tako i primjene relevantnih pozitivnopravnih propisa (vidi, Ustavni sud, Odluka broj *AP 311/04* od 22. aprila 2005. godine, stav 26). U kontekstu navedenog Ustavni sud podsjeća i da je u više svojih odluka ukazao da očigledna proizvoljnost u primjeni relevantnih propisa nikada ne može voditi pravičnom postupku (vidi, Ustavni sud, Odluka broj *AP 1293/05* od 12. septembra 2006. godine, tačka 25. i dalje, i, *mutatis mutandis*, Evropski sud, *Anđelković protiv Srbije*, presuda od 9. aprila 2013. godine, tačka 24). Shodno navedenom, Ustavni sud će ispitati da li je činjenično stanje pogrešno utvrđeno, odnosno da li je prilikom odlučivanja došlo do proizvoljne primjene prava.
39. Ustavni sud, prije svega, naglašava da je osporenu presudu Vrhovni sud donio u postupku izvršenja Odluke Ustavnog suda broj *AP 3174/17* a čiji je sadržaj citiran u prethodnim tačkama ove odluke. Dovodeći u kontekst citirane zakonske propise i činjenice konkretnog predmeta sa navedenom Odlukom Ustavnog suda broj *AP 3174/17*, Ustavni sud zapaža da je Vrhovni sud, suprotno navodima apelantica i za razliku od obrazloženja Presude broj 73 0 P 018311 17 Rev od 27. aprila 2017. godine, koja je Odlukom broj *AP 3174/17* ukinuta, u presudi osporenoj konkretnom apelacijom jasno i argumentirano obrazložio svoju odluku zašto je trebalo usvojiti tužbeni zahtjev

tužilaca pri tome se pozivajući na relevantne zakonske i provedbene propise, a takvo obrazloženje Ustavni sud ne smatra proizvoljnim, niti iz odluke proizlazi bila kakva kontradiktornost. Vrhovni sud, također, kako je vidljivo iz obrazloženja osporene presude, nije postupio suprotno ni Odluci Ustavnog suda broj *U 26/13* s obzirom na to da i nije utvrdio da su apelantice postupale suprotno Zakonu o obrazovanju, već suprotno Sporazumu koji predviđa izradu programa i plana za izučavanje tzv. nacionalne grupe predmeta.

40. U vezi sa navodima apelantica da u ustavima ne postoji naziv bosanski jezik, niti plan i program školovanja na tom jeziku, pa da se zbog toga osporena presuda Vrhovnog suda i ne može provesti, Ustavni sud ukazuje da je u Odluci broj *U 7/15* predmet ocjene Ustavnog suda bila odredba člana 7. Ustava Republike Srpske, koji govori o službenim jezicima u tom bosanskohercegovačkom entitetu. Iz citirane odluke Ustavni sud izdvaja tek dio prema kojem „Osporena odredba, kao što je naglašeno u prethodnim stavovima ove odluke, ne daje pravo javnoj vlasti da određuje ime jezika, već je to isključivo pravo konstitutivnih naroda i Ostalih. Osporena odredba ne zabranjuje pripadnicima Ostalih (kao ni Bošnjacima) da jezik kojim govore zovu 'bosanski' i nadležne vlasti u Republici Srpskoj dužne su im to omogućiti. Javne vlasti u Republici Srpskoj ne mogu osporenu odredbu tumačiti na neustavan način, niti mogu određivati ime jezika mimo volje naroda koji ga govori“ (vidi, Ustavni sud, Odluka broj *U 7/15* od 26. maja 2016. godine, tačka 74, dostupna na web- stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba). Navedeni stav se može primijeniti i na konkretan slučaj.
41. Osim toga, u odnosu na navode apelantica u vezi sa načinom određivanja procenta bošnjačkih učenika, broja učenika u odjeljenjima i neprovođenjem dokaza u postupku- plana i programa od tužilaca a po kojem tužiocu traže da se obrazuju, Ustavni sud ponovo ukazuje na eksplicitnu odredbu člana 15. Zakona o zabrani diskriminacije prema kojoj je u ovakvim slučajevima teret dokazivanja (ne)postojanja diskriminacije na strani tuženih, u ovom slučaju apelantica, a ne tužilaca. Također, tvrdnje apelantica da bi, u slučaju zapošljavanja na mjestima nastavnika tzv. nacionalne grupe predmeta isključivo Bošnjaka, došlo do diskriminiranja ostalih kandidata, Ustavni sud upućuje na odredbe Sporazuma kojim je propisano zapošljavanje povratnika/nastavnika koji će predavati tzv. nacionalnu grupu predmeta a koji Sporazum je, suprotno navodima apelantica, još uvijek na snazi.
42. Ustavni sud, također, ukazuje da je, suprotno navodima apelantica, Odlukom Ustavnog suda broj *AP 1198/19* (vidi Odluku Ustavnog suda broj *AP 1198/19* od 23. juna 2021. godine, dostupnu na web-stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba) utvrđeno da u odnosu na djecu bošnjačke nacionalnosti iz Osnovne škole „Petar Kočić“ Kravice postoji diskriminacija istovjetna kao u

konkretnom slučaju, te je utvrđeno kršenje prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije u kontekstu arbitrarnog obrazloženja u vezi sa primjenom člana 15. stav (1) Zakona o zabrani diskriminacije. Ustavni sud ukazuje i da se to pitanje ne može posmatrati samo sa aspekta tužilaca iako se presuda odnosi poimenično na njih već da se ovaj suštinski problem mora riješiti na sveobuhvatan način i za ubuduće, sve u skladu sa Sporazumom. Zbog navedenog, Ustavni sud smatra da su navodi apelantica neosnovani.

43. Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud smatra da u konkretnom slučaju nije bilo kršenja prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine.

Ostali navodi

44. Apelantice navode da im je prekršeno i pravo na imovinu i da su diskriminirane. Ustavni sud zapaža da apelantice ne obrazlažu u čemu se sastoji kršenje prava na imovinu, odnosno da kao pravna lica apelantice ne mogu biti diskriminirane zbog čega su i navodi o kršenju prava na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i prava iz člana 14. Evropske konvencije neosnovani.

VIII. Zaključak

45. Nema kršenja prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine kada je Vrhovni sud u ponovnom postupku donio odluku u skladu sa iskazanim stavovima Ustavnog suda u Odluci broj AP 3174/17 i kada je Vrhovni sud činjenice konkretnog predmeta doveo u jasnu vezu sa odredbama člana 15. Zakona o zabrani diskriminacije pri čemu je obrazloženje odluke Vrhovnog suda jasno i argumentirano, te u skladu sa standardima prava na pravično suđenje.

46. Nema kršenja ni prava na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine kada apelantice nisu obrazložile u čemu se to kršenje sastoji, kao što nisu ni diskriminirane s obzirom na to da se radi o pravnim licima koja ne mogu biti subjekti diskriminacije.

47. Na osnovu člana 59. st. (1) i (3) Pravila Ustavnog suda, Ustavni sud je odlučio kao u dispozitivu ove odluke.

48. Prema članu VI/5. Ustava Bosne i Hercegovine, odluke Ustavnog suda su konačne i obavezujuće.

Predsjednik
Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

Mato Tadić